
Aspecte ale vieții cotidiene și ale mentalității colective în timpul Primului Război Mondial. Studiu de caz: Anul 1917

Petre DIN

Cuvinte cheie: mentalități colective, Primul Război Mondial, Puterile Centrale, inflație, foamete.

Keywords: collective mentality, First World War, Central Powers, inflation, famine.

Noțiunea de mentalitate reprezintă o manieră generală de percepere a societății și de remodelare a ei, specifică unei epoci și unei colectivități. Istoria mentalităților a fost creată prin colaborarea cu celelalte discipline sociale: psihologia, sociologia și etnologia. Din această perspectivă putem discuta despre caracterul interdisciplinar al istoriei mentalităților. Mentalitățile încearcă să restituie imaginea colectivității, a grupurilor umane și să identifice opțiunile sociale și comportamentale ale acestora¹.

În acest studiu mi-am propus să prezint viața cotidiană, mentalități din timpul Primului Război Mondial așa cum s-au derulat acestea, cu vulnerabilitățile sale, dar și cu măreția lor. Cea din urmă este superioară primelor, încât devine inutil idealizarea lor. Pornind de la sursele utilizate, am încercat să prezint o frescă vie din timpul conflictului, cu viața de pe front și în spatele său, ocupațiile zilnice în fabrici și agricultură, derularea vieții artistice, viața religioasă, educațională și viața de familie. „*Când zugrăvești viața cotidiană dintr-o anumită țară, într-o anumită epocă ești nevoit să prezinți mai ales aspectul exterior al lucrurilor, și încă sub forma lui cea mai banală, cea care este tocmai și cea mai cotidiană*”².

Ca urmare a preocupărilor istoricilor pentru Primul Război Mondial au apărut studii privind trăirea colectivă, violența războiului, stările de spirit ale dezertorilor și prizonierilor, ale mutilaților, celor traumatizați psihic de experiența conflictului. Ele evidențiau brutalitatea, lașitatea, insecuritatea, condescendența, compasiunea față de semenul său. Datorită acestor progrese ale scrisului istoric, Primului Război Mondial a devenit un moment important din istoria violenței și a relațiilor dintre națiuni. Informațiile multiplele surse documentare exprimă complexitatea acestui eveniment istoric, menționând că războaiele nu pot fi marginalizate la știri despre confruntări, răniți, prizonieri, morți și impun analize diverse privind acest fenomen. Aceleași surse reliefează ideea că soldații cei mai robuști mental și fizic nu au fost țărani analfabeți și fataliști ci oamenii culți, care și-au dovedit voința disciplinată prin cultură și simțul datoriei. „*Un lucru trebuie însă reținut: cei ce azi voiesc să ducă lupta mai departe și cei ce au arătat până acuma nervii cei mai tari sunt oamenii culți. Nu țărani analfabeți și fataliști, ci cărturarii și oamenii cu o cultură mai înaltă, cu care mai puțin se conta la început, crezându-se că organismul și nervii lor „moderni” nu vor suporta oboselile și chinurile și că mintea lor va spune că e absurd ceea ce fac. Dar nu, mai tare decât nervii a fost voința lor, disciplinată tocmai prin cultură, și simțul lor de datorie*”³.

În Marea Britanie nivelarea discrepanțelor sociale, necazurile împărtășite în comun și asumarea justeței cauzei naționale au stimulat abandonarea dogmei liberale caracterizată prin nonintervenționismul statului, menți-

---

1 Simona Nicoară, Toader Nicoară, *Mentalități colective și imaginar social. Istoria și noile paradigme ale cunoașterii*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1996, pp. 40-41.

2 Robert Flaceliere, *Viața de toate zilele în Grecia secolului lui Pericle*, traducere din franceză de Liliana Lupaș, București, Editura Humanitas, 2006, p. 285.

3 Sextil Pușcariu, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, prefață de Ion Bulei, București, Editura Minerva, 1978, pp. 208-209.

nerea libertăților publice, preluarea de către stat a sarcinilor de a coordona efortul de război, dispariția șomajului și coeziunea socială pe timpul războiului. Suferințele morale, creșterea explozivă a mortalității în rândul tinerei generații nu au creat dezamăgiri explozive și pe toată durata războiului s-a manifestat solidaritatea combatanților și a populației⁴.

În pofida dificultăților războiului, fermitatea popoarelor componente ale Imperiului Britanic a fost impresionantă. Alimentele au fost treptat raționalizate și guvernul a impus anumite restricții, în egală măsură, și celor săraci, și celor bogați. Obligațiile de război au fost repartizate mult mai echitabil ca în timpul ministeriatului lui William Pitt, iar restricțiile publice au fost în mare măsură respectate. „*Un popor unit susține acest război până la victorie nu pentru că i s-ar fi impus de către conducători, ci pentru că cetățenii săi îl considerau un război drept*”⁵.

În Franța entuziasmul războiului era nejustificat în anii următori și mulți cetățeni se întrebau dacă patria nu este decât o minciună la adăpostul căreia mulți oportuniști adună averi? Mulți francezi au crezut că apără democrația, republica, libertatea împotriva unui regim autocratic și militarist, alții au crezut că apără patria lui Racine împotriva celei a lui Wagner⁶.

O diminuare a moralului combativ general a fost determinat de lipsa de alimente care s-a resimțit încă din 1916, amenințând îndeosebi spațiile industriale ale jumătății apusene a monarhiei austro-ungare. Lipsa brațelor de muncă, egoismul ungarilor și absența oricăror importuri au generat treptat penuria alimentară⁷. Informațiile combatanților în timpul Primului Război Mondial au generat o nouă specie literară, a experiențelor trăite, între realitate și ficțiune. Sextil Pușcariu prezintă impresii privind moralul soldaților, primirea corespondenței, dificultatea aprovizionării liniei întâi, momentele de odihnă, relațiile sporadice cu civilii în localitățile unde poposesc, diminuarea intimității personale și șocul psihologic al morților din proximitatea sa. Mărturiile sale sunt obiective, consemnează realități și comentează filosofic, evenimentele exprimându-și în repetate rânduri necesitatea imperioasă a sfârșitului războiului. Memoriile lui Pușcariu consemnează pentru anul 1917 și 1918 cele mai importante informații preluate din ziare, de la ofițerii aflați în permisii în Viena și ele conturează o imagine optimistă a capitalei dublei monarhii. „*Leri s-a întors unul din ofițerii noștri de la un concediu de două săptămâni din Viena. Deși scumpetea e mare, lumea face mai departe luxul obișnuit, cafenele bâjbâie de tineri și voinici. Lumea e veselă, căci știrile de pe câmpul de război sunt bune și nu dorește decât pacea*”⁸.

Octavian Tăslăuanu a fost obligat să se înroleze în armata maghiară și să participe la luptele de pe frontal orientat, și ulterior, anticipând drama lui Apostol Bologa, s-a refugiat la București. Prezentând grupurile sociale de la Sibiu, Tăslăuanu umeționa că sașii se bucurau de privilegiu politic și că erau guvernamentali. Față de românii sașii erau mai permisivi, dar le displăcea numărul lor mare. Ofițerii indiferent de naționalitate, aveau o educație și o mentalitate habsburgică. „*Mai presus de toate, se considerau slujitorii împăratului*”⁹.

Analiza acestui scurt citat exprimă în mod pregnant, așa cum se pronunța și istoricul clujean Sorin Mitu, o perioadă istorică contradictorie și fascinantă, dificil de perceput pentru înțelegerea noastră. Clivajul imaginar dintre personalitățile monarhiei vieneze și lumea românească transilvăneană, dintre devotamentul național și loialitatea față de bunul împărat¹⁰, dintre legendă și realitate a alimentat două secole de sensibilitate colectivă românească. Iosif al II-lea a fost primul suveran habsburg care a înțeles perfect valoarea reală a noțiunii moderne de popularitate. Pentru obținerea acestei popularități, autoritatea monarhului descinsă din dreptul divin nu mai era suficientă în percepția supușilor. Gradual, mentalitățile moderne focalizează adulația acestora spre împăratul popular, demofil care călătorește printre supuși spre a le identifica și soluționa doleanțele¹¹. Ca o consecință a acestor inițiative, românii ardeleni au perceput în suveranul austriac justițiarul și salvatorul națiunii.

4 Francois-Charles Mougel, *Marea Britanie în secolul al XX-lea*, traducere de Narcisa Șerbănescu, prefață și note de Adrian Cioroianu, București, Editura Corint, 2003, pp. 28-30.

5 André Maurois, *Istoria Angliei*, vol. II, București, Editura Politică, 1970, p. 295.

6 Jacques Madaule, *Istoria Franței*, vol. III, București, Editura Politică, 1973, p. 111.

7 Erich Zöllner, *Istoria Austriei*, vol. II, traducere de Adolf Armbruster, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 604.

8 Sextil Pușcariu, *op.cit.*, p. 91.

9 Octavian C. Tăslăuanu, *Spovedanii*, prefață de Vasile Netea, ediție îngrijită de Gelu Voican, București, Editura Minerva, 1976, pp. 118-119.

10 Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Cluj-Napoca, P.U.C., 1997, pp. 339-396; Simona Nicoară, *Mitologiile revoluției pașoptiste. Istorie și imaginar*, Cluj-Napoca, P.U.C., 1999, pp. 209-221; Petre Din, *Mitul bunului împărat în sensibilitatea colectivă a românilor transilvăneni în secolul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2003, pp. 7-21; Florin Constantiniu, „Aspecte ale mentalului colectiv sătesc în societatea medievală românească”, în *Studii de istorie medie*, VII, București, 1974, pp. 94-97.

11 Sorin Mitu, *Transilvania mea. Istorii, mentalități, identități*, Iași, Editura Polirom, 2013, pp. 292-293.